

2. Політова А.С. Протидія гендерно зумовленому насильству як європейська цінність. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4.Т.3 С. 35–41.
3. Музика М. П. Соціальна підтримка постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 1)*: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції з міжнародною участю (25 березня 2025 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2025. С. 51-55.
4. Руфанова В.М. Форми гендерно зумовленого насильства. *Юридичний вісник*. 2021. Вип. 22. С. 141–148.
5. van Daalen K. R. Savić Kalle S. Davey F. Dada S. Jung L. Singh L. Issa R. Emilian C. A. Kuhn I. Keygnaert I. Extreme events and gender-based violence: A mixed-methods systematic review. *The Lancet Planetary Health*. 2023. 7(1), e50–e63.
6. European Institute for Gender Equality. Gender-based violence (GBV) is both a cause and a consequence of gender inequality. URL: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence/forms-ofviolence> (дата звернення 25.12.2025).

Однорал Дарія Леонідівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна

доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Міжнародні стандарти захисту прав людини в умовах збройних конфліктів становлять один із ключових елементів сучасної системи міжнародного публічного права, який поєднує норми міжнародного гуманітарного права (МГП), міжнародного права прав людини та міжнародного кримінального права. У контексті сучасних конфліктів, зокрема міжнародного збройного конфлікту, спричиненого агресією Російської Федерації проти України, питання ефективного захисту прав людини набуло особливої актуальності,

оскільки порушення фундаментальних прав мають системний та масовий характер [1, с. 15].

Основою міжнародно-правового регулювання у сфері захисту прав людини під час війни є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року, які встановлюють стандарти поводження з військовополоненими, цивільним населенням, пораненими та хворими, а також забороняють напади на об'єкти цивільної інфраструктури. Центральним принципом міжнародного гуманітарного права є принцип розмежування між цивільними та комбатантами, який передбачає, що цивільне населення не може бути об'єктом нападів, а сторони конфлікту зобов'язані вживати всіх можливих заходів для його захисту [2, с. 48]. Цей принцип нерозривно пов'язаний із заборонаю невибіркових атак і використанням зброї та методів ведення війни, які не дозволяють точного наведення на військові цілі.

Поряд із нормами МГП, діють і норми міжнародного права прав людини, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція з прав людини та інші універсальні й регіональні акти. Хоча окремі права можуть бути обмежені або здійснено відступ від зобов'язань за ними відповідно до ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та ст. 15 Європейської конвенції з прав людини, міжнародне право визначає перелік прав, які мають абсолютний характер і не підлягають жодним derogations (відступам) навіть під час війни: право на життя, заборона катувань, рабства, покарання без закону, а також принцип недискримінації [3, с. 91]. Практика міжнародних судів підтверджує, що держава не може посилатися на складність воєнної ситуації як на виправдання системних порушень цих прав.

Європейський суд з прав людини сформував комплексну практику щодо стандартів захисту прав людини під час конфліктів, зокрема у справах проти Туреччини, Росії та України. У своїх рішеннях Суд наполягає на позитивних зобов'язаннях держав — забезпечити ефективне розслідування порушень права на життя, катувань чи насильницьких зникнень, навіть якщо такі порушення сталися на територіях, охоплених активними бойовими діями [4, с. 103]. Такі стандарти стали фундаментальними для поточної практики щодо злочинів, вчинених Росією на території України після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року.

Міжнародне кримінальне право забезпечує притягнення винних до відповідальності за найтяжчі злочини: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. Римський статут Міжнародного кримінального суду встановлює індивідуальну кримінальну відповідальність осіб, що вчинили умисні напади на цивільне населення, застосування заборонених засобів ведення війни, катування, незаконну депортацію, sexual violence (сексуальне насилля) та інші грубі порушення МГП [5, с. 64]. Відкриття Офісом прокурора МКС розслідування злочинів, пов'язаних із війною проти України, стало важливим етапом міжнародного контролю за дотриманням стандартів прав людини.

Окремої уваги потребує інститут захисту внутрішньо переміщених осіб та біженців. Згідно з Керівними принципами ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни та Конвенцією про статус біженців 1951 року, держави зобов'язані забезпечити належні умови для безпеки, гуманітарної допомоги, медичного забезпечення й недискримінації цих категорій населення [6, с. 22]. Масштабні переміщення населення через збройні конфлікти потребують координації між державами, міжнародними організаціями та гуманітарними структурами, що вимагає удосконалення існуючих механізмів захисту.

Надзвичайно важливим аспектом є також питання документування порушень прав людини та воєнних злочинів. Відповідно до стандартів ООН та Міжнародного Комітету Червоного Хреста, збирання доказів має здійснюватися в умовах дотримання принципів об'єктивності, недопущення повторної травматизації жертв та збереження доказової цінності матеріалів [7, с. 56]. В Україні цю діяльність виконують як державні органи, так і міжнародні місії, включаючи Комісію ООН з розслідування порушень, ОБСЄ, Amnesty International та Human Rights Watch.

Таким чином, система міжнародних стандартів захисту прав людини в умовах збройних конфліктів має комплексний, багаторівневий характер і спирається на поєднання гуманітарного, правозахисного та кримінального блоків міжнародного права. Ефективність захисту прав людини залежить від належного виконання державами своїх зобов'язань, дотримання міжнародних норм сторонами конфлікту, діяльності міжнародних організацій та судових інституцій. Сучасні конфлікти засвідчують необхідність подальшого посилення міжнародних механізмів моніторингу, відповідальності та превенції, що є ключовою умовою реального забезпечення фундаментальних прав людини навіть у надзвичайних умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Т. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 286 с.
2. Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Женева, 2010. 456 с.
3. Новак М. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Коментар. Кельн: Н. П. Енгель, 2005. 912 с.
4. Ліч П. Звернення до Європейського суду з прав людини. Оксфорд: Видавництво Оксфордського університету, 2017. 472 с.
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Міжнародний кримінальний суд. Гаага, 2011. 312 с.
6. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. Женева: ООН, 2004. 48 с.
7. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Посібник з моніторингу прав людини. Женева: ООН, 2011. 312 с.